

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

MESTNA OBČINA
KRANJ

Skupnost občin Slovenije
Association of Municipalities and Towns of Slovenia

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Slovensko podeželje in ekološka kriminaliteta

KATJA EMAN IN GORAZD MEŠKO

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Uvod

Kriminaliteta na podeželju ni nič novega ali nenavadnega dejansko – prisotna je že tisočletja, saj so vasi obstajale pred mesti. Šele pred kratkim je postala predmet zanimanja ruralne kriminologije.

Posebnost kriminalitete na podeželju je dejstvo, da tam prevladujejo kmetije, kmetijstvo pa je temeljni dohodek kmetov kot tudi bistveni del prehrambne verige v gospodarstvu mnogih držav. Kriminaliteta na podeželju lahko ima finančne, čustvene in fizične posledice za žrtve, njihove sorodnike in skupnost ter lahko privede do dolgoročnih posledic.

Namen prispevka je analizirati poročanja prebivalcev o ekološki kriminaliteti na podeželju iz študije, ki je bila v slovenskem prostoru izvedena v letih 2021 in 2022, pri čemer želimo identificirati značilnosti zaznanih dejanj zoper okolje in odzive lokalnega okolja nanje.

Ekološka kriminaliteta na podeželju

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Ruralna kriminaliteta vključuje širok nabor kaznivih dejanj, katerih narava in kontekst sta omejena izključno na ruralna območja (usmerjena zoper kmetije, kmete ali okolje):

- 1) tatvina živine, vrtnin in pridelkov ter drugih kmetijskih proizvodov;
- 2) vlomi in tatvine iz hiš in gospodarskih poslopij (denar in nakit, oprema, gorivo, strojna mehanizacija, gnojila);
- 3) vandalizem na poljih ali predmetih;
- 4) goljufije (z izdelki ali s hipotekami);
- 5) požig;
- 6) nezakonito odlaganje odpadkov;
- 7) poškodovanje ali zloraba živali;
- 8) zloraba delavcev na kmetijah; in
- 9) nezakonit lov (pogost pojav na podeželju kot problem socialnega ozadja posameznika, lahko pa je tudi dejavnost organizirane kriminalitete ali pojav t. i. lovskega turizma).

Ekološka kriminaliteta na podeželju

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Poleg naštetih ravnanj, ki se prekrivajo s področjem ekološke kriminalitete, med kazniva ravnanja zoper okolje a podeželju lahko prištejemo še:

- 1) onesnaženje vode, tal in zraka, ki nastane kot posledica nezakonitega odlaganja odpadkov na podeželju;
- 2) tatvine vode iz potokov, jezer, rek ali namakalnih sistemov;
- 3) nezakonita sečnja in tatvine lesa s kmetij, državnih gozdov in narodnih parkov;
- 4) gojenje konoplje ali proizvodnja prepovedanih drog na kmetijskih zemljiščih ali v zgradbah na kmetijah (kot je konoplja med koruzo ali v hlevih, proizvodnja amfetamina v domačih laboratorijih ipd.).

Ekološka kriminaliteta na podeželju

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Pretekle študije ruralnih kriminologov, ki bi se usmerjale zgolj na ekološko kriminaliteto, so redkost, vsekakor pa je veliko raziskav kriminalitete na podeželju identificiralo tudi ekološko kriminaliteto.

Najpogostejše oblike ekološke kriminalitete na podeželju so povezane z nezakonitim lovom in z onesnaževanjem zaradi uporabe prepovedanih pesticidov in nezakonitega odlaganja nevarnih snovi. Sledijo mučenje in zloraba živali (pogost pojav je tudi zoofilija), požigi in podtikanje gozdnih požarov ter okolju nevarna industrija, kot je rudarstvo, kjer za pridobivanje kovin uporabljajo okolju nevarne postopke z nevarnimi kemikalijami.

Von Essen idr. (2017) so opozorili na pojav težnje sprejemanja in opravičevanja nezakonitega ubijanja živali, v kolikor le-te kmetom povzročajo škodo na poljih (tj., nezakonito ubijanje plenilcev ali škodljivcev) ali pa jih lovijo v prehranjevalne namene – t. i. »ljudska kriminaliteta« (angl. folk crime).

Posebno poglavje pa predstavlja t. i. okoljski rasizem, kjer prihaja do pojava vsiljevanja okolju ter zdravju škodljivih dejavnosti prebivalcem določenih etničnih ali rasnih skupnosti na določenem podeželskem območju, npr. odlagališče odpadkov, izkopavanje rude ali črpanje plina/nafte na okolju škodljiv način.

Ekološka kriminaliteta na podeželju

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Redkejše oblike ekološke kriminalitete na podeželju so lahko pojavi, ko kmetje svoje redne ali sezonske delavce izpostavijo slabim življenjskim razmeram in nevarnostim ter grožnjam, različnim oblikam nasilja, tudi spolnemu.

Med redkejše oblike uvrščamo tudi gospodarsko kriminaliteto, ko kmetje trgujejo z mesom, ne da bi to ustrezno prijavili, zavarovalniške goljufije, ko gre za fiktivne ali precenjene izgube živine in delovne opreme, uporabo kurilnega olja namesto goriva in kazniva dejanja, povezana z vzrejo živali (kot je uporaba nezakonitih veterinarskih zdravil in aditivov za živila, krutost živali in trgovina z živalmi).

Redkejša kriminalna dejavnost na kmetiji spremeni kmetije v kriminalno okolje za pranje denarja ali kemikalij in odstranjevanje odpadkov, goljufije z mesom in hrano, kršitve vzreje živali, zaposlovanje nezakonitih migrantov, korupcije, podkupovanja in goljufij s subvencijami.

- Takšna kriminalna dejavnost na kmetiji vključuje sodelovanje v organizirani kriminaliteti in (eko)terorizmu.

Ekološka kriminaliteta na slovenskem podeželju - Raziskava

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Slovensko podeželje se ponaša s številnimi naravnimi danostmi; pestrostjo, goratostjo in geografsko razgibanostjo. Posebej izstopajo naravni viri, ki omogočajo kakovostno in neintenzivno, trajnostno, naravno in tradicionalno izvajanje kmetijskih dejavnosti na obširnih površinah, kjer prevladujejo poljedelstvo, živinoreja in gozdarstvo.

V letu 2023 je na slovenskem podeželju živel 907.928 prebivalcev.

V Sloveniji je registriranih 68.331 kmetijskih gospodarstev, ki obsegajo in obdelujejo 475.000 hektarjev kmetijskih zemljišč. V primerjavi z letom 2020 (67.927) je število kmetij v Sloveniji narastlo. Področje, ki se najbolj intenzivno razvija, so ekološko kmetovanje in turistične kmetije.

Ekološka kriminaliteta na slovenskem podeželju - Raziskava

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Od oktobra 2020 do marca 2021 je bila v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih izvedena nacionalna raziskava o viktimizaciji in kriminaliteti na slovenskih kmetijah.

S potencialnimi anketiranci smo najprej stopili v stik po telefonu, nato pa smo jim poslali nadaljnjo e-pošto s povezavo do spletne ankete. Gre za sekundarno analizo podatkov, pri čemer smo za potrebe naše analize izbrali samo dele, ki so povezani z ekološko kriminaliteto.

V raziskavi je sodelovalo 330 moških (61,5 %) in 207 (38,5 %) žensk (n = 534), ki so prihajali iz vseh 12 slovenskih regij. Razdelili smo jih v šest starostnih razredov. Velik del anketirancev (69,1 %) se ukvarja z redno kmetijsko dejavnostjo s polnim delovnim časom, preostali pa ljubiteljsko in občasno.

n = 534		f	%
Spol	Moški	330	61,5
	ženske	207	38,5
Starost	18–24	148	27,7
	25–34	133	24,9
	35–44	60	11,2
	45–54	104	19,5
	55–64	73	13,7
	65<	12	3,0
Pomurje	Pomurje	46	8,8
	Podravje	65	11,2
	Koroška	29	6,7
	Savinjska	87	17,0
	Zasavje	23	4,5
	Posavje	8	1,7
	Jugozahodna Slovenija	61	11,0
	Osrednja Slovenija	79	15,4
	Gorenjska	61	11,8
	Primorsko-notranjska	6	1,1
	Goriška	30	6,0
	Obalno-kraška	25	4,7

Ekološka kriminaliteta na slovenskem podeželju - Raziskava

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Rezultati so pokazali, da je na slovenskem podeželju glede na poročanje anketirancev najbolj pogosta premoženjska kriminaliteta (tatvine – denar in nakit, pridelki, les, živina, gorivo, kmetijska mehanizacija; goljufije – zavarovalniška goljufija, neplačevanje storitev, pridelkov ali živine, neplačilo nočitev na turistični kmetiji; ropi in vlomi – v skladišče ali avtomobil, mlekomat ali avtomat za prodajo kmetijskih pridelkov).

Sledijo vandalizem in poškodovanje tuje lastnine ter grožnje. Med manj pogostimi oblikami pa smo odkrili dejanja ekološke kriminalitete, pri čemer anketiranci poročajo o poškodovanju vinogradov ali sadovnjakov, odmetavanju ali odlaganju smeti na polju ali travniku, tatvinah živali, pridelkov ali nezakonitem poseku dreves v gozdu ter krivolovu na kmetiji. Poročali so tudi o sajenju konoplje na odročnih območjih, v nasade koruze ali na gozdne jase ter o vožnjah v naravnem okolju in zastrupitvah živine.

Poseben primer v Sloveniji pa je bilo nastavljanje železnih palic na koruzna polja za poškodbe strojev in uničenje pridelkov, katerega motiv je bilo osebno maščevanje (Meško in Eman, 2023a).

Ekološka kriminaliteta na slovenskem podeželju - Raziskava

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

n = 534	Zelo resen (f/%)	Resen (f/%)	Niti-niti (f/%)	Ni resen (f/%)	Sploh ni resen (f/%)	Ni odgovora (f/%)
Nezakonito streljanje	68/12,7	92/17,2	123/23,0	128/24,0	72/13,5	51/9,6
Nezakonito odlaganje odpadkov	177/33,1	186/34,8	83/15,5	32/6,0	8/1,5	48/9,0
Namerno poškodovanje nepremičnine ali vozil	113/21,2	114/21,3	146/27,3	85/15,9	26/4,9	50/9,4
Gojenje nezakonitih pridelkov/proizvodnja drog	79/14,8	107/20,0	131/24,5	114/21,3	50/9,4	53/9,9
Živalski aktivizem	64/12,0	106/19,9	154/28,8	111/20,8	44/8,2	55/10,3
Pijančevanje in kršenje javnega reda in miru	37/6,9	114/21,3	155/29,0	121/22,7	59/11,0	48/9,0
Goljufija	95/17,8	134/25,1	133/24,9	95/17,8	27/5,1	50/9,4
Nezakonit lov	44/8,2	85/15,9	140/26,2	140/26,2	74/13,9	51/9,6
Prehitra vožnja	93/17,4	191/35,8	129/24,2	48/9,0	24/4,5	49/9,2
Nezakonit ribolov	26/4,9	55/10,3	147/27,5	113/21,2	137/25,7	56/10,5
Uničenje nasadov s škodljivo snovjo	97/18,2	63/11,8	101/18,9	132/24,7	90/16,9	51/9,6
Onesnaženje živil ali krme	115/21,5	69/12,9	110/20,6	119/22,3	69/12,7	53/9,9
Uničenje gozdov	116/21,7	108/20,2	139/26,0	84/15,7	39/7,3	48/9,0
Protipravno zavzetje nepremičnine	100/18,7	69/12,9	131/24,5	111/20,8	70/13,1	53/9,9
Mučenje živali	119/22,3	67/12,5	117/21,9	118/22,1	59/11,0	54/10,1
Nasilje v družini	128/24,0	81/15,2	117/21,9	94/17,6	64/12,0	50/9,4
Spolni napad/posilstvo	130/24,3	33/6,2	88/16,5	120/22,5	113/21,2	50/9,4

Zaključek

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

Podeželje ali ruralno okolje je antipod mestu ali urbanemu okolju, kjer je kriminaliteta najpogosteje usmerjena zoper naravno okolje, prebivalce, predvsem pa kmetije in kmete. Tako so podeželske skupnosti dejansko postale skupnosti s posebnimi značilnostmi, potrebami, prioritetami in (varnostnimi) težavami.

Ugotovitve kažejo, da so v Sloveniji oblike ekološke kriminalitete na podeželju podobne identificiranim v tujih študijah (Abraham in Ceccato, 2022; Barclay in Bartel, 2015; Ceccato, 2021; Harkness in White 2021).

Rezultati so pokazali, da anketiranci kot problematične oblike nezakonitih dejanj zoper okolje zaznavajo odlaganje odpadkov, onesnaževanje in ogrožanje pridelkov ter mučenje živali in uničevanje gozdov. Kot manj problematične pa so označili gojenje nezakonitih pridelkov oziroma proizvodnjo drog ter nezakonit lov in ribolov.

Zaključek

Zagotavljanje varnosti in preprečevanje kriminalitete nikoli ne bi smelo biti prepuščeno zgolj formalnim nadzornim institucijam. Potreben je koncept soodvisnosti in sodelovanja, kar je najbolj potrebno za zagotavljanje varnega življenja na podeželju, kjer ljudje živijo in preživljajo svoj prosti čas.

Posebej pomembna je natančnost pri izboru metod preprečevanja kriminalitete, s katerimi si kmetje lahko pomagajo pri zaščiti imetja in samih sebe. Ekološka kriminaliteta je specifična v tem, da so z vidika prevencije najbolj primerne metode situacijske prevencije, kjer se pozornost s storilca preusmeri na varovano dobrino, tako da se storilcu onemogoči ali oteži dostop do le-te.

V prihodnosti bi zato veljalo načrtovati študijo na podeželju kot celoti in ne samo na kmetijah. Študija bi bila izvedena na terenu, saj v razgovoru iz oči v oči pogosto izvemo še kakšno zgodbo ali izkušnjo ter dodatno razlago stališč in izkušenj posameznikov z odklonskostjo, kriminaliteto in družbenimi nadzorovalci.

Hvala za pozornost.

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH

7.11.2023

